

Alumnat d'origen brasiler a Catalunya: visibilitat i reptes

Andreia Moroni, en col·laboració amb Luciana Castelo Branco Teixeira

CUSC—Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació, Universitat de Barcelona

En aquest apunt ens concentrem a explicar algunes característiques de l'alumnat d'origen brasiler a Catalunya i de la seva llengua de referència, el portuguès; a parlar d'algunes accions que grups locals duen a terme per donar a aquesta llengua més visibilitat en el sistema escolar; i a reflexionar sobre el seu encaix amb les polítiques lingüístiques actuals per a les llengües i les cultures d'origen en l'àmbit educatiu.

mots clau: polítiques lingüístiques; llengües i cultures d'origen; alumnat d'origen brasiler; llengua portuguesa

La població d'origen brasiler a Catalunya representa actualment el dissetè grup més nombrós entre els principals col·lectius estrangers (IDESCAT 2019a). Això no obstant, aquest número es pot considerar superior si tenim en compte que hi ha molts nascuts al Brasil o descendents seus que tenen doble nacionalitat europea i, per tant, figuren com a ciutadans espanyols, italians o portuguesos.

Al Brasil, la llengua majoritària és el portuguès. Per a una part important de l'alumnat amb origen brasiler, el portuguès serà una llengua de referència a casa i a la vida familiar. En cas que siguin nous, serà a partir de les similituds amb el català o castellà, totes tres llengües neolatines, que començaran a construir el seu univers d'interaccions socials al país d'acollida.

Pel que fa a l'ús, a Catalunya el portuguès es troba entre les deu llengües estrangeres més utilitzades pels ciutadans més grans de 15 anys (IDESCAT 2019b). Quant a aquest aspecte, cal recordar que el portuguès és llengua oficial i d'escolarització a nou països i que s'utilitza en altres territoris, com

ara la frontera d'Espanya amb Portugal o la frontera del Brasil amb Uruguai.

Qui dona visibilitat a l'alumnat d'origen brasiler a Catalunya?

Societat civil

Primerament, cal presentar la feina d'algunes associacions de la societat civil que treballen per visibilitzar l'alumnat d'origen brasiler a Catalunya en diferents àmbits i nivells educatius:

- 1. Consell de Ciutadans Brasilers a Barcelona (ConCid Barcelona).** És un grup de fins a 12 ciutadans brasilers triats per fer d'interlocutors dels brasilers que viuen a la jurisdicció del Consolat de Brasil a Barcelona (Catalunya, País Valencià, Illes Balears, Múrcia, Aragó, País Basc, la Rioja i Andorra). Treballen de forma voluntària i sense vinculació a partits polítics i vetllen pels interessos dels brasilers de la comunitat local. També poden ajudar el govern brasiler (i els governs locals) a desenvolupar polítiques públiques ajustades a les seves demandes i necessitats.

2. **Associació de Pares de Brasileirinhos a Catalunya—APBC.** Associació de famílies que ofereix cursos de llengua i cultura d'origen a infants d'origen brasiler de 2 a 12 anys. Promou esdeveniments culturals i treballa des de l'any 2010 per apropar les cultures brasileres i la catalana, atès que la majoria dels seus socis són famílies multiculturals. Actualment, l'associació funciona a les instal·lacions del Centre Cívic Parc Sandaru de Barcelona.
3. **Associació d'Estudiants i Investigadors Brasilers a Catalunya—APEC.** Associació d'estudiants universitaris de diferents nivells (grau, postgrau...) que, des de 1990, treballa per una millor integració d'aquest alumnat a Catalunya, sovint per a estades de postgrau no definitives, i dona suport al seu desenvolupament acadèmic.
4. **LSB Portuguese.** Escola d'idiomes amb èmfasi en el portuguès que, des de 2011, a més d'ensenyar la llengua a universitats, institucions públiques i privades, i empreses, es preocupa per la difusió de les cultures brasileres i lusòfona, organitza activitats culturals des de l'associació [Meta Brasil](#), i dona suport a festivals, tallers culturals o trobades acadèmiques, com ara l'[EPPLIC](#) (Trobada de Professors de Llengua Portuguesa, les seves Literatures i Cultures).

A més d'aquestes quatre entitats, se'n poden esmentar d'altres que promouen activitats culturals, igualment importants en el context de l'ensenyament de la llengua i la cultura d'origen, com les associacions de capoeira, de ball, grups musicals, escoles d'idiomes, festivals culturals com el *Dia de Brasil*, cicles de cinema, esglésies de diferents confessions, etc. Aquestes activitats ajuden a mantenir vives les manifestacions culturals

Associação de Pais
de Brasileirinhos
na Catalunha

col·lectives que es fan en portuguès des de l'àmbit associatiu i cívic, i proporcionen espais de trobada entre la gent que s'identifica amb aquestes pràctiques, ja siguin brasilers o «brasiliòfils».

Polítiques educatives d'àmbit governamental

Quant al sistema educatiu de Catalunya i les polítiques educatives i lingüístiques del Departament d'Educació, s'ha d'esmentar l'existència del Programa de Llengües i Cultures d'Origen, que desenvolupa actuacions per al reconeixement i l'impuls de llengües vinculades als orígens familiars de l'alumnat i en facilita l'aprenentatge i el reconeixement acadèmic.

Ampliar la visibilitat de l'alumnat d'origen brasiler forma part de l'àmbit d'actuació de les quatre institucions esmentades en l'apartat anterior. Per aquest motiu, van tractar d'establir un diàleg amb els responsables del Programa de Llengües i Cultures d'Origen l'any 2018 i van aconseguir uns resultats concrets conjuntament amb al Departament d'Educació. Si considerem que aquestes accions van dirigits als professors catalans, els quals interactuen directament amb l'alumnat d'aquest perfil, els resultats són encara més significatius:

- ❖ Esment del portuguès i del col·lectiu brasiler a la [presentació institucional del Programa de Llengües i Cultures d'origen el 2019](#).

- ❖ Participació en una taula de discussions de les [I Jornades de Llengües i Cultures d'Origen](#) (2019).
- ❖ Realització del [Curs de Llengua i Cultura Brasileira i Lusòfona](#) (2019, coordinat per LSB Portuguese).
- ❖ Participació en el curs [Llengües i Cultures del Món](#) (2020).

Per tancar l'apunt, presentem a continuació algunes dades i informacions que van ser considerades rellevants o útils per a la pràctica docent dels professors que treballen directament amb alumnes d'origen brasiler. Les dades provenen del retorn proporcionat pels participants del Curs de Llengua i Cultura Brasileira i Lusòfona tot just esmentat.

On és l'alumnat d'origen brasiler?

Típicament, els brasilers no es concentren en barris o pobles concrets —tot i que hi ha excepcions, com ara Segur de Calafell. Segons un qüestionari en línia aplicat pel Consell de Ciutadans Brasilers a Barcelona el 2018, amb 149 respostes, no es van trobar més de tres famílies diferents amb origen brasiler en una mateixa escola. Segons les dades generades per aquest qüestionari, un 95% dels participants amb vincles lusòfons s'identificava com a brasiler. Quant al nombre de fills escolaritzats a Catalunya (del primer cicle d'educació infantil a batxillerat i cicles formatius), un 52% tenia un fill o filla, un 42% en tenia dos i el 6% restant en tenia tres (cap família d'entre les respostes no tenia quatre o més fills). El 56% estudiava en escoles públiques; un 29%, en concertades; i el 15%, en privades. Quant al cicle educatiu, el 41% cursava educació infantil; el 44%, primària; i el 15%, ESO, batxillerat o cicles formatius.

Usos lingüístics

Tal com s'ha dit, el portuguès té moltes semblances amb el català des del punt de vista lingüístic —com ara l'existència de la grafia «ç» o de vocals amb timbre obert, com ara /ɛ/ i /ɔ/— i també amb el castellà. Així, en alguns casos, es considera que l'alumnat brasiler nouvingut té prou eines per afrontar l'escolarització en català i de vegades no cal enviar-los a l'aula d'acollida lingüística.

Això no obstant, aquestes tres llengües tenen també «falsos amics», com els que es reproduïxen en la Taula 1 i la Taula 2, amb les paraules portugueses en cursiva:

Taula 1. Falsos amics lèxics: paraules que existeixen en totes dues llengües, però amb significats diferents

Català	Portuguès
Copa	<i>Taça</i>
Tassa	<i>Xícara</i>
Oficina	<i>Escritório</i>
Taller mecànic	<i>Oficina</i>

Taula 2. Falsos amics heterosemàntics: s'escriuen de manera semblant, però tenen significats diferents

Català	Portuguès
Embarassada: estar gestant	<i>Embaraçada: estar avergonyida</i>
Exquisit: molt bo	<i>Esquisito: estrany</i>
Estafada: robar amb engany	<i>Estafada: estar cansada</i>

Són paraules que, per la seva igualtat o similitud formal, semblen fàcils d'entendre, traduir o interpretar, però que acaben sent veritables paranys per als lectors i traductors.

L'existència de falsos amics, entre altres aspectes, ajuda a entendre que també hi ha moltes diferències entre les tres llengües i que, encara que el portuguès sigui una llengua propera al català, no deixa de ser un desafiament per a l'alumnat lusòfon que l'ha d'aprendre, i de vegades una barrera per als membres de la comunitat escolar que s'hi han de relacionar.

A tall de conclusió

Si bé és cert que el Brasil és un país molt gran i molt plural, i que seria massa pretensions fer un retrat d'alumnat d'origen brasiler a Catalunya en tan poques línies, esperem que les informacions presentades ajudin a entendre que hi ha un interès per part del col·lectiu brasiler a participar de

les polítiques lingüístiques locals i a col·laborar perquè aquest grup tingui vivències més plenes i fluides a les escoles de Catalunya.

Referències

- IDESCAT (2019a). *Població estrangera per països*. 2019. <https://www.idescat.cat/poblacioestrangera/?geo=cat&mac=a&b=12>
- IDESCAT (2019b). *Usos lingüístics de la població. Per identificació lingüística i llengües més freqüents*. 2018. <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=803>
- MORONI, Andreia S. (2017). *Português como língua de herança na Catalunha: Representações sobre identificação, proficiência e afetividade*. Tesi doctoral, Unicamp i Universitat de Barcelona. Disponible a: <http://www.repositorio.unicamp.br/handle/REPOSIP/325381>

Com citar aquest apunt

MORONI, Andreia (2020). «Alumnat d'origen brasiler a Catalunya: visibilitat i reptes». *Apunts de sociolingüística i política lingüística* 17 (1-4). <https://cuscub.files.wordpress.com/2020/12/apunts-cusc-num-17-2020-alumnat-brasiler-catalunya.pdf>

Editor

Avel·lí Flors-Mas

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament
de Cultura

Contacte

CUSC-Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació,
Universitat de Barcelona

Adreça: Gran Via de les Corts Catalanes, 585. 08007 Barcelona

Telèfon: +34 93 403 7065

Adreça-e: cusc@ub.edu

Web: <http://www.ub.edu/cusc>

Twitter: @CuscUB

Facebook: @cuscub